

Troydenovych from his approval at the Galicia-Volhynian throne until the year 1333. The author showed that the ruler has inherited a system of political alliances and for a long time maneuvered between the influence of the Polish King Vladyslav Lokietek and the obligations, assumed by the treaties with the Teutonic Order in 1325, 1327, 1334 and 1335. Finally, he inclined to the union with the knights. The Romanovych's heir adopted a rapprochement with the Order state. The campaign against the Kingdom of Hungary, which was an ally of medieval Poland, has proved this diplomatic direction of duke Yuriy-Boleslav Troydenovych. The ruler held this vector, which breaks the established friendly relations with western neighbors, until his death in 1340.

Key words: duke Yuriy-Boleslav Troydenovych, the Teutonic Order, King Vladyslav Lokietek, the Galicia-Volhynian state.

Стаття надійшла до редколегії
09.12.2014 р.

УДК [94(477):929 Рум'янцев] «1762/1796»

Тарас Прокоп

Петро Рум'янцев-Задунайський та Катерина II: особистісні відносини та їх вплив на становище Лівобережної України в другій половині XVIII ст.

У статті розглянуто особливості відносин між Катериною II і графом, генерал-фельдмаршалом П. Рум'янцевим та їх вплив на історичний розвиток українських земель, які опинилися під владою Російської імперії. Увагу зосереджено на ролі Катерини II у прийнятті управлінських рішень П. Рум'янцевим на посаді генерал-губернатора Лівобережної України. Також проаналізовано еволюцію відносин між цими двома історичними постатями та з'ясовано, яке місце займав у них граф Г. О. Потьомкін.

Ключові слова: Російська імперія, Малоросійська колегія, П. Рум'янцев-Задунайський, Катерина II, Г. О. Потьомкін.

Постановка наукової проблеми та її значення. В історії України друга половина XVIII ст. стала періодом повної втрати автономії Гетьманщини та інтеграції її структур у загальноімперську систему влади. Вагому роль у цьому процесі відігравали міжособистісні зв'язки між імператрицею Катериною II та генерал-губернатором Малоросії П. Рум'янцевим-Задунайським. Чому саме військового командира було призначено на адміністративну посаду, чим керувався в проведенні своїх реформ на території Гетьманщини генерал-губернатор, був він самостійною чи повністю залежною від волі імператриці особою та, урешті, який вплив мали стосунки між генерал-губернатором й імператрицею на розвиток українських земель? На ці та інші питання ми спробуємо дати відповідь у цій статті.

Мета роботи – на основі комплексного аналізу історіографії та джерел дослідити міжособистісні зв'язки між Катериною II й П. Рум'янцевим-Задунайським та їх вплив на розвиток українських земель.

У роботі поставлено такі **завдання**: визначити передумови й причини призначення П. Рум'янцева на посаду генерал-губернатора Малоросії; дослідити вплив Катерини II на діяльність П. Рум'янцева на території колишньої Гетьманщини; з'ясувати значення особистісних відносин між імператрицею та генерал-губернатором для розвитку українських земель.

Аналіз досліджень цієї проблеми. До питань особистісних відносин П. Рум'янцева й Катерини II в різні періоди зверталися різні історики. Із праць XVIII–XIX ст. варто виділити роботи О. Лазаревського [6], В. Рубана [16] й О. Брікнера [1]. Останній у своїй праці «Подорож імператриці Катерини в Крим» детально описав подорож імператриці територією України та зробив особливий акцент на особистісних відносинах між Потьомкіним, Рум'янцевим і Катериною II.

У XX ст. до цієї проблеми звернувся В. М'якотін, який вивчав соціальну історію України XVII–XVIII ст. Чільне місце в дослідженні історії інтеграції українських земель до складу Російської

імперії посідає робота українського історика з діаспори З. Когута «Російський централізм і українська автономія» [5].

Стаття побудована на архівних джерелах, зокрема на матеріалах епістолярного жанру. До них належать накази, доручення та особисте листування Катерини II й П. Рум'янцева. Більшість із цих матеріалів зберігаються в Російському державному архіві давніх актів. Серед опублікованих джерел особливий інтерес викликають записки графа Сегюра (посол Франції в Російській імперії), який описував відносини між державними діячами імперії, а також різноманітні настанови, доповіді й листи, які публікувалися в збірнику імператорського історичного товариства.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Прихід до влади Катерини II суттєво змінив позиції провідних владних діячів у Російській імперії. Нова імператриця вступила на престол через дворцовий переворот, що неодмінно прозвело до усунення від влади прибічників скинутого Петра III. Тож вона одразу віддала наказ П. Рум'янцеву передати командування підпорядкованим йому військовим корпусом генерал-аншефу П. Паніну, а самому негайно прибути в імператорський палац [13, л. 7]. Рум'янець виконав наказ й у своїй відповіді імператриці вказав, що негайно прибуде до її імператорського двору [14, л. 37]. Проте, як бачимо з подальшого листування, П. Рум'янець не спішив повертатися до Петербурга, а згодом повідомив Катерину II про свою хворобу та попросив її дати йому можливість залишитись у Європі для лікування. Імператриця не заперечувала й дозволила, Рум'янцеву ще певний час залишитись у Європі, пройти лікування і вже потім прибути до імператорського двору [11, л. 14].

Імовірно, П. Рум'янець побоювався нової імператриці через своє прихильне ставлення до скинутого Петра III, тому згодом вирішив піти у відставку, але Катерина II не прийняла її. Через деякий час генерал знову попросився у відставку й знову Катерина не прийняла її. Рум'янець не бажав служити Катерині II, натомість сама імператриця проявляла у відносинах із генералом добродушність. Очевидно, вона не хотіла налаштовувати проти себе Рум'янцева, який мав хороші зв'язки при дворі. До того ж вона цінувала його як умілого командувача військами. Тому у відповідь на його прохання про відставку написала дуже дипломатичного листа, у якому пояснила, що йому нічого не загрожує через його прихильне ставлення до Петра III, а натомість він буде удостоєний тієї пошани, на яку заслуговує. Після цього П. Рум'янець вирішив продовжити службу й уже згодом отримав під своє командування Естляндську дивізію [17, с. 28].

Із листа молодого генерала до матері помітно, що П. Рум'янець не був задоволений своїм новим призначенням і тому згодом вийшов у відпустку [5, с. 87], проте через деякий час усе ж таки вирішив повернутися в імператорський палац. Пруський посол, граф Сольмс, у своєму листі від 1-го червня 1764 р. писав, що повернення Рум'янцева до палацу всіх здивувало, оскільки Петро завжди себе називав людиною, яка впала в немилість імператриці. Але завдяки протекції братів Орлових, які представили молодого генерала імператриці в хорошому світлі, він зумів відновити довіру до себе. Ще однією з імовірних причин милості імператриці до Рум'янцева став факт, що його сестра Парасковія, дружина графа А. Я. Брюса, була статс-дамою й близькою подругою Катерини II. Сольмс у своєму листі пише, що імператриця викликала П. Рум'янцева до свого палацу за місто, де він гостював декілька днів і, врешті-решт, попросила, щоб той показав їй військові маневри своєї дивізії. Побачене Катерині II дуже сподобалось і таким чином граф Рум'янець домогся її прихильного ставлення до себе. Уже згодом Катерина II призначила 37-річного генерала своїм намісником у Малоросії та президентом новоствореної Другої Малоросійської колегії [8, с. 259].

Одразу ж після призначення генерал-губернатором П. Рум'янець отримав інструкцію, у якій імператриця виклала детальний план дій з управління українськими землями в складі Російської імперії. У жовтні 1764 р. вона наказала своєму секретареві Олсуф'єву розробити на підставі зауважень інструкції для майбутнього генерал-губернатора Гетьманщини. У своєму листі до Олсуф'єва імператриця зазначала, що українські землі є плідними й багатими, але, незважаючи на це, імператорська казна останнім часом не отримувала ніяких прибутків від них [7, с. 189].

В інструкції імператриця доручала Рум'янцеву звернути особливу увагу на заборону переходити селянам із місця на місце та проведення нової ревізії. Основним же завданням Рум'янцева мало стати: «згладження того антагонізму, який існує між двома народами» [6, с. 374].

Інтеграція Гетьманщини в імперські структури була основною метою імператриці, але при цьому вона не хотіла застосовувати силових методів, а діяла ліберально, тим самим не провокуючи опір

місцевого населення. Саме тому важливим моментом при створенні Малоросійської колегії було включення до неї чотирьох представників української шляхти. При цьому Катерина підкреслювала спадкоємність адміністративної політики [5, с. 97].

У своїх настановах новопризначеному генерал-губернатору Катерина II виклала чимало просвітницьких пропозицій. Більшість порушених нею питань стосувалося розвитку господарства. Імператриця виступала за глибоке статистичне дослідження Гетьманщини, що визначало б кількість населення, урожайність, рівень та особливості торгівлі, природні ресурси й наявний капітал. Також вона говорить про необхідність заборони вільного переходу селян з одного двору в інший, розподілу військового й адміністративного управління, оскільки це породжувало низку непорозумінь. Щодо розкрадання казни та земель імператриця радила «вміло викручуватися» й «мати і вовчі зуби, і лисячий хвіст» [10, с. 380].

У зовнішній політиці імператриця рекомендувала особливо зосередитися на відносинах із сусідніми державами, зокрема Туреччиною та Польщею. А щодо внутрішньої політики, то тут Катерину II особливо тривожили стосунки між українцями й росіянами, які часто мали досить виражений ворожий характер. Вона писала, що малороси вороже ставляться до росіян, які, зі свого боку, дивляться на них із презирством. При цьому Катерина II рекомендувала більш уважно стежити за козацькою старшиною, адже саме вона, на думку імператриці, підбурювала народ до цієї ненависті. Катерина II висловила довіру до генерал-губернатора Рум'янцева в останньому (20-му) пункті й зобов'язала його не розголошувати зміст цієї інструкції [10, с. 390].

Імператриця добре враховувала досвід попередніх Малоросійських колегій, тому у своїх настановах Рум'янцеву рекомендувала йому поводитися з населенням справедливо та не утискати його права. Катерина II стверджувала, що коли «найкращий з усіх порядків буде встановлений», малоросійське населення, звільнене від утисків старшини, висловить свою вдячність імперській владі [10, с. 395].

Хоча сам П. Рум'янцев на посаді генерал-губернатора володів досить широкими правами, він фактично повністю підпорядковувався імперському уряду. Його влада в адміністративному плані була абсолютно незалежною від колегії, але він перебував у повному підпорядкуванні сенату та імператриці [16, с. 252]. Уже через сорок днів після свого приїзду в Гетьманщину П. Рум'янцев подав Катерині II змістовну програму реформ. Ця програма ґрунтувалася на інструкціях імператриці, зауваженнях Теплова й на власних міркуваннях [5, с. 102].

У своїй програмі Рум'янцев здебільшого дублював накази з настанов, даних йому імператрицею. Саме тому його заклики відбудувати міста, розвивати промисловість, створювати міську поліцію, заохочувати торгівлю, сприяти розвитку сільського господарства й лісництва, раціоналізувати та збільшувати державні прибутки без жодних застережень були схвалені царицею. Водночас П. Рум'янцев склав список із власними пропозиціями, як-от: організація поштової служби, реорганізація української артилерії, виробництво пороху, призначення чиновникам, замість земельних наділів, сталої платні, створення військової академії, навчального закладу для благородних дівчат і двох університетів, заснування державного шпиталю, реорганізація системи судочинства, секуляризація майна української церкви. Незважаючи на те, що багато з цих пропозицій були досить слухними й повністю відповідали духу просвітницького абсолютизму, Катерина більшість із них відкинула або передала на розгляд інших комісій, а підтримала лише пропозицію про організацію поштової служби. Окрім того, Рум'янцев запропонував перевірити земельні володіння, надані попередніми російськими царями місцевій знаті, та бажав повернути їх назад у власність державі. Однак у своїй відповіді Катерина II наказала генерал-губернаторові не чіпати земельних наділів, право на які затверджено царями. Тим самим імператриця продемонструвала небажання йти на конфлікт із місцевою елітою [2, с. 9].

Генерал-губернатор проводив реформи чітко за планом, окресленим імператрицею, і почав їх із ревізії всього майна на підконтрольній йому території. Так з'явився відомий «Рум'янцевський опис», який, хоч і не був завершений, та все ж містить великий масив статистичних даних, які описують тогочасне становище частини Лівобережної України. Рум'янцев зосередився на реформуванні адміністративної, військової, судової та освітньої системи. Оскільки Катерина не схвалила пропозиції графа, щодо суттєвої зміни судочинства, у цій сфері не вдалося провести масштабних реформ.

Надзвичайно важливою подією в історії не тільки України, але й цілої Російської імперії після скасування гетьманства було скликання Катериною II Комісії для укладення нових законів. Це мав бути своєрідний парламент із законодавчими функціями [4, с. 3]. У Гетьманщині вибори позначи-

лися кількома несподіваними інцидентами. Так, на зборах ніжинського та батуринського шляхетства ухвалено рішення щодо прохання про дозвіл обрання гетьмана. Рум'янцеву це не сподобалось і він відрядив бунчукового товариша (у майбутньому – канцлера Російської імперії й князя) Олександра Безбородька та секретаря Малоросійської колегії (у майбутньому – міністра освіти, військового канцеляриста Петра Завадовського), які привезли інший наказ, нібито укладений цим шляхетством. Шляхетство одногосно ухвалило, що вони будуть захищати старий наказ, також ними обрано депутата, яким став Г. Долинський. Це викликало гнів П. Рум'янцева. Він скасував обрання Долинського, а на виборців наклав грошову кару в сумі 550 карбованців. Усіх виборців позбавлено урядових посад, наказано надалі не призначати їх на жодні посади. Крім того, усіх обраних депутатів віддано під суд, який провадився найбрутальнішим способом. Вирок був жорстокий: 11 осіб засуджено до смертної кари, решту – на довічне ув'язнення. Катерина II помилувала всіх засуджених, не бажаючи сіяти невдоволення серед старшини, а також із мотивів позиціонування себе як ліберальної правительки [6, с. 374]. Ця справа набула широкого розголосу по Україні, а протест Долинського та його товаришів проти поведження з ними російської адміністрації розходився у відписах по всій Україні.

1767 р., коли в Москві почалися засідання «Комісії для складання нового Положення», сталася ще одна несподіванка; замість того, щоб із захопленням приймати обіцянки цариці про створення нового ладу, українські депутати вимагали поновлення того козацького ладу, який нищила Катерина, та обрання гетьмана, саме ім'я якого хотіла вона, щоб усі забули [4, с. 3]. Катерина II не очікувала таких радикальних вимог від Комісії й під претекстом війни з Туреччиною, Комісію «тимчасово» – нібито до закінчення війни – розпущено. Але більше її вже не скликали.

Реформаторська діяльність генерал-губернатора П. Рум'янцева була перервана російсько-турецькою війною (1768–1774 рр.), із початком якої його призначено командиром другої армії [15]. Військова кампанія 1768–1774 рр. принесла Рум'янцеву загальноімперську славу та надзвичайну прихильність із боку імператриці. Він удостоєний значних нагород, а до його прізвища ще й додалась приставка «Задунайський». Катерина II ніколи не сумнівалась у здібностях П. Рум'янцева-Задунайського як командувача військ, проте про його адміністративну роботу судила лише з доносів і власне звітів самого генерал-губернатора. Оглянути підконтрольні землі та заодно оцінити роботу свого намісника на Лівобережній Україні імператриці випала нагода під час своєї подорожі до Криму, яку Катерина II здійснила на запрошення свого фаворита Г. О. Потьомкіна. Подорож заплановано на літо 1787 р., а взимку 1786 р. почалися грандіозні приготування [1, с. 123].

Потьомкін зустрів імператрицю з почестями у Києві. Він оселився в Печерському монастирі, оточений натовпом підлабузників, які сподівалися через милості князя добитися вигод. «Потьомкін дивиться вовком, – сказала про нього в цей час Катерина II. Усі недавні заздрісники й критики нині плазували перед весільним князем. Один відважний граф Рум'янець не приховував своєї неприхильності до нього». Французький посол у Росії Філіпп Поль де Сегюр у своїх спогадах писав, що навіть під час зустрічі імператриці на обличчі Рум'янцева можна було простежити незадоволення через значну перевагу в прихильності імператриці до Потьомкіна. Граф писав «суперництво при владі роз'єднало цих двох воєначальників: вони йшли, борючись між славою і милістю і, як завжди буває, перемогу отримував той, хто був улюбленцем імператриці» [3, с. 415].

Потьомкін був основним суперником Рум'янцева, обидва вони були воєначальниками й обидва управляли губерніями. В адміністративній роботі пальму першості тримав граф Потьомкін, тим самим викликавши ненависть із боку П. Рум'янцева. У своїх листах імператриця виказувала незадоволення Києвом, у якому вона перебувала три місяці. Її вразила непримітність будинків у губерніях, які перебували під керівництвом Рум'янцева, а також бруд і низька якість забудови Києва. Про архітектуру Катерина писала, що вона в поганому стані й узагалі позбавлена будь-якої вишуканості. Імператрицю непокоїло, що в місті немає тих прикрас, які вона бачила в інших містах, що за статусом були набагато нижчі. Вона доручила графу Мамонову донести всі її невдоволення генерал-губернатору. На отримані зауваження П. Рум'янець, згідно із записами сина Мамонова, відповів: «Скажіть їй величності, що я фельдмаршал її війська, що моя справа захоплювати міста, а не будувати їх, а тим паче – прикрашати їх». Катерину особливо не стурбувала відповідь її намісника й у відповідь вона сказала: «Він правий, нехай Рум'янець продовжує брати міста, а моєю справою буде їх будівництво» [1, с. 143].

Французький посол у Росії Філіпп Поль де Сегюр у свої спогадах говорив про велику різницю між зовнішнім виглядом губерній, якими керує Рум'янцев, та іншими. Але при цьому він зазначав, що причиною цього явища є інтрига Потьомкіна, який хотів якнайкраще показатися перед імператрицею й витрачав на підконтрольні йому губернії величезні суми грошей і робив усе можливе, для того, щоб залишити Рум'янцева без необхідних грошових надходжень, для приведення в порядок його намісництва [18, с. 156].

1787 р., коли розпочалася нова російсько-турецька війна, Катерина призначила П. Рум'янцева-Задунайського командиром 2-ї армії, а на чолі 1-ї поставила Потьомкіна. Це неабияк розлютило Рум'янцева, який не вважав Потьомкіна професійним військовим і через що між ними постійно спалахували конфлікти. 1789 р. імператриця наказала об'єднати обидві армії, призначила головнокомандувачем Потьомкіна [12, л. 427]. Поряд з утратою впливу в Рум'янцева різко почало погіршуватися здоров'я, через що фактично весь залишок свого життя він провів у своєму маєтку, де й помер. Похований П. Рум'янцев-Задунайський на території Києво-Печерської лаври.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отож, відносини П. Рум'янцева та Катерини II мали досить мінливий характер. Спершу, навіть незважаючи на прихильне ставлення до скинутого Петра III, імператриця призначила Рум'янцева генерал-губернатором, чим показала неабияку довіру до молодого генерала, який ніколи й не займався адміністративною роботою. Аналізуючи спостереження сучасників імператриці та її листування, можна відкинути версію про нібито призначення Рум'янцева на посаду генерал-губернатора заради усунення можливості його втручання в політику при дворі. Крім того, однозначно можна стверджувати, що П. Рум'янцев-Задунайський на посаді генерал-губернатора керувався виключно вказівками та настановами імператриці, а його особисті ініціативи імператриця рідко коли підтримувала, що свідчить про жорстку централізовану владу імператорського двору. Імператриця цінувала П. Рум'янцева як військового діяча й завжди щедро винагороджувала його за військові подвиги, проте все дещо змінилося з появою на політичній арені графа Потьомкіна, якому було доручено керувати південними губерніями Російської імперії. Із цього часу роль та вплив П. Рум'янцева значно послабилися. Потьомкін став його прямим конкурентом у військовій і адміністративній діяльності й, будучи фаворитом імператриці, завжди отримував преференції для своєї роботи. Його губернії одержували більше фінансування, а у військовій діяльності його призначали на вищі посади. Через втрату впливу Рум'янцев фактично припинив будь-яку діяльність і залишок свого життя провів у своєму маєтку.

Джерела та література

1. Брикнер А. Г. Путешествие императрицы Екатерины II в Крым / А. Г. Брикнер // Исторический вестник. – 1885. – Т. 21. – С. 123–178.
2. Доклад графа П. Рум'янцева о разных мероприятиях по управлению Малоросией и собственоручные решения Екатерины II // Сборник Императорского русского исторического общества. – СПб., 1872. – Т. 10. – С. 9–21.
3. Записки графа Сегюра о пребывании его в России в царствование Екатерины II. (1785–1789). – СПб., 1865. – С. 415–416.
4. К истории Екатерининской комиссии для составления проекта нового уложения // Киевская старина. – 1885. – № 9. – С. 3–30.
5. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760–1830 / З. Когут. – К. : Основи, 1996. – 317 с.
6. Лазаревский А. По поводу ста лет от смерти гр. П. А. Рум'янцева / А. Лазаревский // Киевская старина. – 1896. – № 12. – С. 374–394.
7. Лист Катерини до Олсуфєва // Русский архив. – 1863. – Т. 2. – С. 189.
8. Лист Сольмса до короля (Фрідріха) від 12 червня 1764 р. // Сборник Императорского русского исторического общества. – 1878. – Т. 22. – С. 259.
9. Мельник Л. Політична історія Гетьманщини XVIII ст. у документах і матеріалах [Текст] : навч. посіб. / Л. Мельник ; Ін-т змісту і методів навчання, Київський ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : [б. в.], 1997. – 139 с.
10. Наставление, данное графу Петру Рум'янцеву, при назначении его малороссийским генерал-губернатором // Сборник Императорского исторического общества. – СПб., 1871. – Т. 7. – С. 380–381.
11. Российский государственный архив древних актов (далі – РГАДА), ф. 5, оп. 85, д. 1.
12. Российский государственный военно-исторический архив (далі – РГВИА), ф. Аракчеева, св. 1.
13. РГВИА, ф. ВУА, д. 1694.
14. РГАДА, ф. 204, оп. 1, д. 1.

15. РГВИА, ф. ВУА, д. 1695.
 16. Рубан В. Краткая летопись Малой России / В. Рубан. – СПб., 1777. – 252 с.
 17. Сведения о частной жизни и деяниях по гражданской и военной части графа Петра Александровича Румянцева-Задунайского, извлеченные из высочайших рескриптов и собственноручных его писем // Отечественные записки. – СПб., 1823. – № 42. – С. 25–51.
 18. Шугуров М. О записках графа Сегюра // Русский архив. – 1866. – Вып. 10. – С. 156–160.

Прокоп Тарас. Петр Румянцев-Задунайский и Екатерина II. Личностные отношения и их влияние на положение Левобережной Украины во второй половине XVIII в. В статье рассматриваются особенности взаимоотношений между Екатериной II и П. Румянцевым и их влиянием на историческое развитие украинских земель, оказавшихся под властью Российской империи. Рассматриваются условия, сосредоточивается внимание на воздействии Екатерины II в принятии управленческих решений П. Румянцевым в должности генерал-губернатора Малороссии, а также на эволюцию взаимоотношений этих двух фигур на разных этапах и роль, которую сыграл граф Потемкин в этих отношениях.

Почему именно военный командир был назначен на административную должность, чем руководствовался при проведении своих реформ на территории Гетманщины генерал-губернатор, был он самостоятельным или полностью зависимым от воли императрицы лицом и, наконец, какое влияние имели отношения между генерал-губернатором и императрицей на развитие украинских земель? На эти и другие вопросы попытаемся ответить в этой статье.

Ключевые слова: П. Румянцев-Задунайский, Екатерина II, Потемкин, Российская империя, Малороссийская коллегия.

Prokop Taras. Petr Rumyantsev and Catherine the Great. Personal Relationships and Their Impact on Development of the Left Bank Ukraine in the Second Half of the XVIII Century. The article discusses the features of the relationship of Catherine the Great with P. Rumyantsev and its influence on the historical development of Ukrainian lands under rule of the Russian Empire in the second half of the XVIII century. The author focuses his attention on the role which Catherine the Great played in the administrative decisions of P. Rumyantsev when he was governor of Little Rus, as well as evolution of the relations between these two figures at different stages of historical development and the role graph Potemkin played in these relations.

Why is the military commander was appointed to an administrative position, what guided him in the conduction of reforms on the territory of Little Rus, was he an independent or completely dependent on the will of the Empress's and, finally, what effect has the relationship between P. Rumyantsev and Catherine the Great on the development of Ukrainian lands? On these and other questions we'll try to answer in this article.

Key words: P. Rumyantsev, Catherine the Great, Potemkin, the Russian Empire, Little Russian College.

Стаття надійшла до редколегії
24.04.2015 р.

УДК 94(438.41+477.82)»179/1860»:677

Оксана Карліна

Суконне виробництво в містах і містечках Волинської губернії (кінець XVIII ст. – початок 1860-х років)

Проаналізовано розвиток суконного виробництва в міських населених пунктах Волинської губернії наприкінці XVIII ст. – початку 1860-х років. Зроблено висновки про кількісне домінування купецьких мануфактур так званого розсіяного типу, але за обсягом виготовленої продукції та технічним оснащенням виділялися підприємства, які належали землевласникам. Суконне виробництво на Волині, орієнтоване на потреби армії та на споживання на внутрішньому ринку, ґрунтувалося на використанні місцевої сировини.

Ключові слова: Волинська губернія, промисловий переворот, суконне виробництво, мануфактура, купецький капітал.

Постановка наукової проблеми та її значення. Протягом першої половини XIX ст. важливою галуззю промисловості Волині залишалася суконна. Вона спеціалізувалася на переробці місцевої